

Constantin Istrate: biografia atipică a unui torționar în România comunistă*

Mihai BURCEA

Introducere

În acest studiu biografic vom încerca să reconstituim, pe baza izvoarelor scrise și orale, viața unuia din cei mai cruzi ofițeri care au activat în aparatul de penitenciare în anii '50 – Constantin Teodor Istrate. În ultimii ani, cercetările vizându-i pe foștii lucrători cu sarcini de răspundere în Ministerul de Interne au luat amploare. Majoritatea studiilor dedicate subiectului au fost realizate sub egida a două instituții care au printre atribuțiile principale studiul istoriei recente și administrarea memoriei traumatice a celor care au trecut prin infernul carceral comunist: CNSAS și IICCMER. Printre cercetătorii pasionați de acest subiect, care prin articolele științifice publicate au contribuit la dezvoltarea istoriografiei problemei, i-aș aminti pe: Marius Oprea, Florian Banu, Luminița Banu, Dumitru Lăcătușu, Nicolae Ioniță, Mădălin Hodor, Marius Stan, Mihail Bumbescu, Liviu Pleșa, Silviu Moldovan și Liviu Țăranu.

Ca urmare a cercetărilor riguroase întreprinse de aceștia putem beneficia astăzi de biografiile bine realizate ale unor foști ofițeri și generali care au activat în Ministerul de Interne înainte de 1989: Evghenie Atanase, Alexandru Nicolschi, Emil Panaite, Mișu Dulgheru, Isidor Holingher, Iosif Bistran, Alexandru Vișinescu, ș.a.m.d.

La fel ca în situația multora dintre colegii săi, Constantin Istrate a văzut în cariera militară pe care i-o oferea MAI un excelent prilej de a se emancipa din mediul social din care provenea, dar și de a duce o viață civilizată, la oraș, cu masă, casă și uniformă asigurate de stat.

Cu ce este însă diferit profilul lui Istrate de cel al majorității ofițerilor care activau în sectorul operativ al MAI? Istrate face notă discordantă prin modul extrem de brutal în care i-a tratat pe deținuții de la Penitenciarul Gherla, prin excesul de zel în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu (vezi în acest sens și colaborarea sa cu organele de contrainformații militare), dar și prin faptul că, ulterior scoaterii din MAI, Istrate a ajuns la rândul său în spatele gratiilor, după ce ocupase anterior, pentru scurt timp, chiar funcția de primar al orașului Gherla.

---

* Acest studiu a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare finanțat de Ministerul Educației Naționale, CNCS – UEFISCDI, nr. PN-II-ID-PCE-2012-4-0594.

Aceste episoade biografice sunt cu totul unice în tipologia carierelor militare ale foștilor ofițeri MAI. În cele ce urmează voi prezenta istoricul elaborării și publicării studiului și modul în care „Cazul Istrate” a ajuns în atenția publicului larg.

În august și octombrie 2013, am publicat pe site-ul Asociației Civice *Miliția Spirituală*, împreună cu politologul Marius Stan, o amplă biografie a fostului comandant al Penitenciarului Gherla din anii '50, maiorul Petrache Goiciu, precum și o listă cu 35 de militari din Securitate, Miliție, Justiție și Penitenciare, aflați în viață la acea dată.

Câteva luni mai târziu (22 februarie 2014), am reluat *seria neagră* a fostelor cadre ale aparatului represiv comunist prin prezentarea unui material documentar (este vorba de prezentul studiu) referitor la fostul adjunct al comandantului Goiciu: locotenentul major Constantin Istrate¹. La acea dată, Istrate ducea o viață liniștită în comuna Peciu Nou, județul Timiș. Studiul conținea informații despre biografia fostului ofițer, modul în care a intrat în MAI, activitatea sa profesională în sistemul penitenciar și regimul dur aplicat deținuților de sub comanda sa, date statistice referitoare la populația penitenciară existentă în unitățile în care a activat, precum și parcursul biografic de după trecerea în rezervă. Dezvăluirea nu a fost preluată de marile trusturi media, însă a circulat destul de bine pe rețelele de socializare și pe unele site-uri din presa centrală și locală.

Cercetarea s-a bazat în principal pe două dosare de rețea întocmite de organele de Securitate pe numele lui Constantin Istrate, alias „Ioan Lefter”/ „Constantin Lefter”, și pe memoriile publicate după 1989 de către unii dintre deținuții politici care au suferit din cauza ofițerului Istrate (de exemplu, Paul Goma). Din nefericire, nu reușisem să identific, în Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor și nici în cea a CNSAS, dosarul personal profesional al ofițerului. Prin urmare, nu dispuneam de fotografii în ținută militară sau civilă ale acestuia, însă nădăjduiam ca, în urma publicării acestui material, jurnaliștii

---

¹ Investigația publicată pe 22 februarie 2014, care îl avea în prim plan pe Istrate, era însoțită și de o listă ce îi cuprindea pe militarii cu funcții de comandă în cadrul Penitenciarului Gherla în perioada în care ofițerul a lucrat aici, dar și pe ofițerii de Securitate care deserveau locul de deținere din punct de vedere contrainformativ (pe lângă datele personale ale militarilor, lista conținea fotografiile acestora în uniforme militare și o serie de informații relevante referitoare la parcursul profesional și militar al acestora). Deși cei din ultima categorie nu făceau parte din organigrama Direcției Generale a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă, ci din cea a organelor de Securitate, recte contrainformațiile militare, este de notorietate faptul că un comandant de unitate penitenciară nu putea lua nicio decizie majoră fără a avea avizul lucrătorilor operativi. Am ales să-i prezint și pe aceștia, întrucât pe toată durata regimului comunist, CI-iștii din penitenciare au avut un cuvânt greu de spus în ceea ce privește administrarea și regimul de deținere din unitățile sistemului carceral. Totodată, în anexa studiului am prezentat și biografiile a doi subofițeri de penitenciare (frații Gavril și Gheorghe Șomlea), care au activat la Penitenciarul Gherla și care apar frecvent în memoriile deținuților politici ca fiind unii dintre cei mai cruzi torționari din întreaga istorie a unității. Vezi studiul publicat pe site-ul Asociației *Miliția Spirituală* (22 februarie 2014): http://www.militiaspirituala.ro/ro/investigatii/lista-lui-secu/detalii.html?tx_ttnews%5Btt_news%5D=458&cHash=31d053a208713d3f47811c36696879b7; consultat la 13 iulie 2014.

de investigații să se deplaseze în comuna bănățeană Peciu Nou, pentru a realiza un fotoreportaj.

O anchetă jurnalistică s-a desfășurat abia la patru luni de la publicarea textului în spațiul virtual, mai precis pe data de 8 iulie 2014, atunci când conducerea IICCMER a organizat o conferință în cadrul căreia a anunțat că a solicitat Parchetului General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție începerea urmăririi penale împotriva lui Istrate pentru „săvârșirea de infracțiuni contra umanității”. Solicitarea se întemeia pe rezultatul unor investigații desfășurate de experții IICCMER care au concluzionat că fostul ofițer MAI a supus deținuții politici la un „regim de detenție extrem de dur”, susceptibil de a fi calificat de „exterminare”² potrivit datelor colectate.

O parte din materialul probator a fost expus pe site-ul instituției și prezentat succint în conferința de presă menționată. „Grosul” informațiilor incriminatoare din „mapa de presă” prezentată jurnaliștilor, unde este amintit în treacă și studiul nostru, se regăsesc și în materialul publicat în februarie 2014.

Consider că citarea de către IICCMER a cercetării mele poate fi socotită un gest de reintrare în normalitate a noii conduceri a instituției, instalată în martie 2014. Menționez aici faptul că foștii șefi ai IICCMER, în frunte cu domnul Andrei Muraru, au refuzat sistematic să menționeze sursele investigațiilor întreprinse pe numele acestor ofițeri de penitenciare, de pildă Ion Ficioru (septembrie 2013) și Florian Cormoș (februarie 2014). În momentul în care IICCMER a sesizat Parchetul General, solicitând începerea urmăririi penale împotriva acestora, pe site-ul instituției au apărut numeroase informații referitoare la datele personale, militare și profesionale ale celor doi rezerviști MAI, fără însă a fi citată sursa acestora (îl includ aici și pe fostul ofițer Iuliu Sebestyen pe numele căruia IICCMER nu a mai apucat să depună o sesizare penală, întrucât sus-numitul a decedat în octombrie 2013; în pofida situației, rezultatul investigației IICCMER care-l viza a fost dat publicității pe site-ul instituției în ianuarie 2014). Informațiile nu puteau proveni decât din două locuri: *Lexiconul negru* al scriitoarei Doina Jela și/sau cele două volume dedicate foștilor ofițeri ai DGP pe care le-am publicat, la Editura Polirom, împreună cu Marius Stan și Mihail Bumbes³.

În ziua sesizării de către IICCMER a organelor de cercetare penală în cazul Istrate, televiziunile centrale (de ex., Pro TV, Digi 24, TVR 1) și-au trimis corespondenții în comuna Peciu Nou în vederea interviuării fostului ofițer. Deși inițial a refuzat să-i primească pe jurnaliști, Istrate a cedat în cele din urmă

---

² Vezi site-ul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc: http://www.iiccr.ro/ro/presa/comunicate/iiccmcer_cere_parchetului_inceperea_urmaririi_penale_impotriva_fostului_loctiitor_al_comandantului_la_colonia_de_munca_onesti/; consultat la 13 iulie 2014.

³ Vezi Doina Jela, *Lexiconul negru: unelte ale represiei comuniste*, București, Editura Humanitas, 2001; Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbes, *Dicționarul ofițerilor și angajaților civili ai Direcției Generale a Penitenciarelor. Aparatul Central (1948-1989)*, vol. I-II, Iași, Editura Polirom, 2009 și 2011.

în fața stăruințelor acestora, invitându-i în casă și vorbind cu ei pe îndelete (interviurile se regăsesc pe site-urile televiziunilor amintite).

În fine, este evident faptul că aducerea în fața opiniei publice a cazurilor foștilor torționari devine benefică și pe deplin justificată, demers realizat de IICCMER încă de la înființare, indiferent de conducerile care s-au succedat în fruntea instituției. Acest efort s-a manifestat însă cu pregnanță odată cu modificarea și completarea Codului Penal (Legea nr. 27 din 20 martie 2012), în sensul imprescriptibilității infracțiunilor contra păcii și a omenirii, lucru care a condus la întărirea cadrului legal și la încurajarea inițierii unor anchete suplimentare referitoare la foștii militari ai aparatului represiv comunist.

Rămâne de văzut în viitorul apropiat dacă instanțele judecătorești vor confirma cercetările experților IICCMER, respectiv anchetele penale desfășurate de procurori pe numele foștilor ofițeri.

Tinerețea lui Istrate

Constantin Teodor Istrate (n. 26 iunie 1926, com. Mălini, jud. Suceava) provine dintr-o familie numeroasă de țărani săraci, având patru surori și doi frați – Ilie și Mihai (tatăl a fost muncitor forestier, iar mama casnică). În 1940, Istrate absolvă șapte clase la școala primară din comuna natală. În ultimul an de studii (1939), s-a angajat ca slugă la Alexandru Voicu, învățătorul școlii, unde rămânea până în 1942, atunci când era concediat, întrucât Voicu fusese concentrat în armată ca ofițer de rezervă. Tânărul Istrate se alătură tatălui și fratelui său mai mic, Ilie, tăietori de lemne în pădurile domeniilor Casei Regale din județul Suceava. În primăvara anului 1943, învățătorul Voicu, revenit din concentrare, le-a mijlocit celor doi frați angajarea la un cumnat de-al său, preotul Gheorghe Ghenu. Preotul era un latifundiar din comuna Cotnari, județul Iași, care deținea mari suprafețe viticole și cirezi de vite. „Chiaburul” i-a angajat cu plata în natură, respectiv 400 kg de porumb de persoană și mâncare gratuită timp de un an de zile. La moșia lui Ghenu, unde lucrau circa 30 de țărani, Istrate avea să menționeze că a îndurat „cea mai cruntă mizerie pe care a putut[-]o cunoaște în timpul regimului burghezo-moșieresc”⁴, deoarece dormea în frig în grajdul vitelor, muncea zi lumină, iar pentru cea mai mică greșeală „stăpânul” îi aplica corecții fizice.

În cursul lunii aprilie 1943, fratele său era bătut crunt cu ciomagul de către Ghenu, pentru că scăpase plugul din brazdă în timp ce ara. La câteva săptămâni de la incident, Ilie Istrate fugea de pe moșie, încalcându-și angajamentul scris luat în fața patronului de a munci timp de un an de zile. Conform afirmațiilor lui Istrate, preotul Ghenu s-a răzbunat pe Constantin, trimițându-l la postul comunal de jandarmi Cotnari, unde i s-a aplicat o „bătaie bună” pentru a declara unde a plecat Ilie⁵.

⁴ Autobiografia lui Constantin Istrate din 7 octombrie 1955 (ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 176611, f. 12).

⁵ *Ibidem*.

În noaptea de Înviere (1943), în timp ce preotul Ghenu slujea la biserica din localitate, Constantin Istrate fugea la rândul său, ajungând în comuna natală după zeci de kilometri parcurși pe jos și cu trenul. Rămânea în casa părintească doar o săptămână, fiind nevoit să se refugieze în munți, deoarece fusese dat în urmărire generală de Jandarmerie. Ajuns în comuna Mălini, își reia goana împreună cu fratele său Ilie și alți tineri care erau în atenția organelor represive. După mai multe peripeții, cei doi frați ajungeau pe Valea Bistriței, angajându-se ca ajutoari de ciobani la oile păstorului Vasile Luncașul din localitatea Cotârğaș (județul Suceava). Între timp, în vara aceluiași an, frații Istrate erau dați în judecată de către preotul Ghenu sub acuzația de încălcare a clauzelor prevăzute în contractul încheiat cu aceștia, dar și de subtilizarea unor obiecte gospodărești. Procesul s-a desfășurat la Judecătoria din Târgu Frumos în vara anului 1943. Instanța infirmă acuza preotului, achitându-i pe inculpați (se pare că foștii lor colegi de pe moșia lui Ghenu au refuzat să depună mărturii favorabile patronului lor).

În octombrie 1943, Istrate pleacă de la ciobanul Vasile Luncașul pentru a se angaja la un alt proprietar de oi, Toader Luncașul, unde rămânea până în martie 1944, atunci când era arestat de jandarmii din Cotârğaș. Aceștia l-au expedit la Bacău, unde a fost *vărsat* într-un detașament de premilitari care tocmai primise ordinul de a se deplasa către Focșani. Ajuns la destinație, Istrate era numit de către Gheorghe Bouaru (director al unei școli militare din localitate) în fruntea unui detașament de premilitari însărcinat să efectueze lucrări genistice pe lângă Batalionul 6 Drumuri din Focșani. Unitatea primise ordinul de a consolida șoseaua Focșani – Galați, lucrare care se subsuma amplei operațiuni de fortificare a aliniamentului militar/ liniei strategice Focșani – Nămolosa – Galați.

Istrate nu a zăbovit prea mult aici. După circa trei săptămâni, fugea de pe șantier, fiind prins în gara Adjud de jandarmii locali și retrimis la reședința Batalionului 6 Drumuri din Focșani. Profitând de un raid aerian întreprins de sovietici deasupra Focșaniului, Istrate reușea să dispară din nou, de acea dată împreună cu un anume Buta din comuna Roșieni, județul Suceava. Cei doi s-au urcat clandestin într-un tren militar care se îndrepta către front, coborând în gara Bacău. La adăpostul nopții, Istrate și Buta s-au suit într-un tren de marfă spre Piatra Neamț. După câteva zile, Istrate reușea să-și revadă părinții refugiați în comuna Mărgineni (județul Neamț), situată la aproximativ 8 km de Piatra Neamț. Până la 23 august 1944, Istrate a muncit ca zilier pe la diferiți proprietari de pământ din comuna Mărgineni (iulie-august 1944). La scurt timp după *întoarcerea armelor*, cu ajutorul tatălui său cunosător al limbii ruse, întreaga familie Istrate s-a angajat la moara fostului general Dragu din comuna Mărgineni. Moara fusese rechiziționată de comandamentul sovietic local spre a măcina grâu pentru nevoile trupei. Până la sfârșitul lunii octombrie 1944, când familia Istrate s-a întors în comuna natală, moara a reușit să producă o cantitate semnificativă de făină, expedită în întregime pe front. Ajunsă la Mălini, familia Istrate își găsea casa distrusă de război, iar după câteva zile, din cauza sărăciei și

a mizeriei, frații Istrate s-au îmbolnăvit de tifos. Neavând cum să-și ducă traiul într-o comună distrusă aproape în întregime, Istrate și tatăl său s-au întors în comuna Mărgineni și s-au angajat cu plata în natură ca servitori/muncitori necalificați la preotul comunei, Constantin Lefter, proprietar al unor suprafețe întinse de pământ și deținător al unei mori (octombrie 1944 – septembrie 1947). În toamna anului 1947, Istrate revenea în comuna natală și s-a angajat ca tăietor de lemne. Tot în acea perioadă devenea membru al organizației locale a Tineretului Sătesc (controlată de comuniști), fiind recomandat de doi prieteni de-ai săi din comuna Mălini, Toader Ilisei și Mihai Rusu, ai căror părinți erau simpatizanți comuniști. Aici a activat până la data încorporării în armată – septembrie 1948. Perioada de instrucție a efectuat-o la Centrul de instrucție al jandarmeriei din Tășnad (octombrie 1948 – aprilie 1949), unde, timp de o lună, urma și cursurile unei școli de gradați la finalul căreia era avansat la gradul de fruntaș (decembrie 1948 – ianuarie 1949). După finalizarea perioadei de instruire, Istrate era repartizat la o mare unitate operativă a Trupelor de Securitate⁶ – Brigada de Securitate Comunicații, respectiv la Batalionul 5 Securitate Comunicații Timișoara (aprilie – septembrie 1949). În toamna anului 1949 a fost trimis la Sibiu pentru a urma cursurile unei școli de instructori (septembrie – octombrie 1949). Ulterior, era repartizat în funcția de instructor la Centrul de Instrucție Caransbeș din subordinea Comandamentului Trupelor de Securitate. Acolo a fost ales membru în Biroul UTM pe unitate, fiind responsabil de resortul organizatoric (organizația Tineretului Sătesc fuzionase cu UTM în urmă cu un an). Spre sfârșitul anului 1949, Istrate revenea la Batalionul 5 Securitate Comunicații Timișoara, unde era numit în funcția de încheietor de companie. La sfârșitul stagiului militar, superiorii i-au propus lui Istrate să rămână în Securitate ca subofițer, urmând să fie trimis la specializare. Astfel, în martie 1950, Istrate era îndrumat la Școala de subofițeri MAI din cadrul Centrului de Instrucție nr. 27 Securitate Comunicații Satu Mare pendinte de Brigada de Securitate Comunicații (1 martie – noiembrie 1950). În acea instituție militară îi cunoștea pe viitorii ofițeri de penitenciare Gheorghe Jaba (comandant pluton pază și ofițer de serviciu la Penitenciarul Gherla/formațiunea 0606 în perioada 1953-1956) și Marin Oțeleanu (loctiitor comandant pentru pază și regim al Penitenciarului Codlea între 1963-1977).

Pe 7 noiembrie 1950 (zi simbolică a regimului de democrație populară), Istrate a fost avansat la gradul de sergent major, fiind repartizat la Batalionul 2 Securitate Comunicații Iași în funcția de comandant de pluton la Centrul de Instrucție Gura Humorului (ulterior era promovat în funcțiile de șef de depozit, șef de popotă și șef al Cancelariei). În 1951, Brigada Securitate Comunicații s-a desființat și, ca urmare, Batalionul 2 Securitate Comunicații Iași era reorganizat în Batalionul 4 Instrucție Iași din subordinea Regimentului 3 Pază Iași. În același an, lui Istrate i se încredința o poziție de răspundere la Batalionul 4 Instrucție Iași – șef al Biroului registratură și Documente Secrete (tot în acea

---

⁶ Trupele de Securitate fuseseră înființate pe structura vechii Jandarmerii în ianuarie 1949.

perioadă șef al Biroului cadre din Regimentul 3 Pază Iași era locotenentul Stelian Tănase, viitor curier diplomatic la Președinția Consiliului de Miniștri – anii '50).

În ianuarie 1953, sergentul reangajat⁷ Constantin Istrate era propus pentru Școala militară de ofițeri pază MAI Câmpina, pe care o urma în perioada 1 mai – 7 noiembrie 1953. Din cauza lipsei de cadre de penitenciare din MAI la acea dată, întreaga promoție a școlii era *vărsată* la Direcția Lagăre și Colonii de Muncă – formațiunea 0951 București și Direcția Închisori și Penitenciare – UM 0618 București din MAI. Acolo ajungea coleg cu mai mulți viitori ofițeri din sistemul carceral românesc: Costică Gălăvan, Marin Buduru, Traian Costea, Dumitru Nedelcu etc. După finalizarea studiilor, proaspătul sublocotenent Constantin Istrate era repartizat la Colonia de muncă Onești/formațiunea 0665⁸ în funcția de șef al Biroului pază și regim (decembrie 1953 – mai 1954).

În urma desființării formațiunii 0665 Onești (mai 1954), Istrate era transferat la Cernavodă/formațiunea 0767 Columbia Cernavodă, în poziția de comandant pluton supraveghetori (iunie-octombrie 1954). Pe 25 octombrie 1954, Colonia de muncă Columbia/formațiunea 0767 Columbia comandată de locotenentul Gheorghe Anton a fost desființată prin Ordinul MAI nr. 257. Ca urmare, Istrate era mutat la Penitenciarul Gherla/formațiunea 0606, unde a ocupat funcțiile de comandant de pluton (octombrie 1954-1956), ajutor de serviciu al comandantului și loțiitor comandant pentru *spate* (1956 – iunie 1957), loțiitor comandant pentru pază și regim (1957 – decembrie 1958 și 1 martie 1959-1961) și comandant (decembrie 1958 – 1 martie 1959).

Penitenciarul Gherla/formațiunea 0606 Gherla la sfârșitul anilor '50

Penitenciarul Gherla era un loc de deținere de categoria I unde își executau pedepsele condamnații „contrarevoluționari” (alte penitenciare de categoria I cu profil similar se găseau la Aiud, Făgăraș, Galați și Jilava). Pe lângă Penitenciarul Gherla funcționa și o fabrică/gospodărie anexă care producea mobilă (despre comandantul acestei subunități, ofițerul Aurel Mihalcea, voi face referire și în acest studiu). Gherla nu era singurul penitenciar pe lângă care funcționa o unitate productivă. Astfel de secții cu profil industrial se găseau și la Penitenciarele Craiova, Târgșor, Mislea, Mărgineni și Aiud.

---

⁷ În 1951, corpul subofițerilor din Forțele Armate ale RPR a fost desființat și înlocuit, după model sovietic, cu un corp al sergenților reangajați (în 1957, instituția *subofițerului* va fi reînființată odată cu desființarea corpului sergenților reangajați). Sergenții reangajați, ofițerii și generalii din MAI erau socotiți cadre permanente ale acestui minister. Vezi detalii în Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbăș, *op. cit.*, vol. I, p. 26-27.

⁸ În perioada martie 1953 – mai 1954, formațiunea 0665 Onești a fost condusă de maiorul Gheorghe Timofte, fost comandant al Coloniei de muncă de la Poarta Albă (noiembrie 1949 – februarie 1950 și mai 1950 – mai 1951). La Onești, deținuții lucrau la construcția Rafinării nr. 10 aflată în antrepriza SOVROMPETROL (director al Șantierului de Construcții R 10 era tot maiorul Gheorghe Timofte).

Potrivit unor statistici existente în *Dicționarul Penitenciarelor din România comunistă* și în *Raportul final* al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, în perioada 1958-1960, la Penitenciarul Gherla au fost executați prin împușcare – în baza unor sentințe judecătorești – 28 de condamnați contrarevoluționari. De asemenea, la finele anilor '50, în Penitenciarul Gherla au decedat 200 de deținuți: 34 în 1958, 72 în 1959, 94 în 1960. Efectivele de deținuți politici au crescut la Gherla după revoluția anticomunistă din Ungaria, atunci când au fost operate sute de arestări, în special din mediul studentesc. Astfel, potrivit surselor precizate mai sus, în decembrie 1956, la Gherla se găseau 1.255 de deținuți politici, în iulie 1957 – 1.622, în decembrie 1957 – 2.253, iar în iulie 1958 – 2.852⁹.

Un punct de cotitură în privința regimului de detenție a condamnaților l-a constituit revolta „frontieriștilor” de la Camera 86 a Celularului I (iunie 1958), cărora li s-au alăturat și alte categorii de deținuți (de ex., studenții arestați după evenimentele din Ungaria), atunci când aceștia au cerut intervenția procuraturii și Crucii Roșii din cauza condițiilor infernale de detenție și a torturilor cotidiene. Revolta era înăbușită rapid, însă urmările s-au dovedit nefaste pentru participanți și liderii „răzmeriței” (noi condamnați, bătăi, anchete și pedepse disciplinare care au totalizat sute de ore de reclusiune în sinistrele camere de izolare).

Ofițerul Istrate în memoriile foștilor deținuți politici de la Gherla

Fostul deținut politic Nicolae Vlad (n. 8 septembrie 1939, mun. Brașov, jud. Brașov), condamnat în 1958 la 25 de ani muncă silnică pentru activitate anticomunistă în organizația brașoveană „Garda Tineretului Român”, își amintește astfel sosirea la Penitenciarul Gherla la începutul anului 1959:

În ianuarie 1959 am fost duși la Gherla, cu duba. După o noapte mizerabilă, am ajuns la vestita „Bastilie” românească. Eram obosit, înghețat, ros de lanțuri. Primirea a fost groaznică. Am fost introduși în celular, sub o ploaie de ciomege și înjurături. Am fost azvârlit ca într-o gură de iad, într-o cameră de la parter, care se numea carantină. Condițiile erau înfiorătoare; într-o cameră 4/6 m erau peste o sută de deținuți. Se aflau acolo câteva paturi, suprapuse, cei mai mulți dormeau însă pe ciment. Mai era acolo un butoi cu apă și nelipsitul hârdău pentru necesități. Era în plină teroare, după revolta din '58. Mâncarea era mizerabilă, igiena și asistența medicală erau inexistente; la plimbare (un sfert de oră), treceam printr-un cordon de ciomege. Ne învârteam cu mâinile la spate într-un țarc triunghiular, iar gardianul din turelă ne striga pe un ton amenințător: „Uită-te în pământ, banditul, că acolo ți-e locul!” Zilnic se dădeau alarme și trebuia să ne culcăm pe burtă pe ciment, iar gardienii ne călcau în picioare cu cizmele¹⁰.

⁹ Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă, 1945-1967*, Iași, Editura Polirom, 2008, p. 330; Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, ediție revăzută și îmbunătățită, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinca, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, p. 585-586.

¹⁰ Octav Bjoza (coord.), *Garda Tineretului Român: istoria unei organizații anticomuniste*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Brașov, Editura Transilvania Express, 2008, p. 41-42.

Cel mai bun portret al lui Istrate se regăsește probabil în celebra carte a lui Paul Goma, *Gherla*:

[...] știam de la alții că Istrate e în stare să-ți dea cep burții cu degetul mic, cu unghia să despice, în sus și, fără să se grăbească, să vâre mâna în burtă, să-și înfășoare mâinile pe degete și să le tragă afară, centimetru cu centimetru – rămânând calm, politicos, bine crescut¹¹.

De altfel Istrate trecea drept un rafinat printre bestiile de la Gherla (fusesse învățător), astfel că în persoana sa se întâlneau caracteristici dintre cele mai diverse, contrastante și șocante. Împreună cu plutonierul Șomlea¹² l-a schingiuit pe Paul Goma. Acesta povestește bătaia încasată de la cele două cadre MAI, înainte de eliberarea sa din Penitenciarul Gherla:

Au început amândoi un parter: Șomlea cu bâta și cu picioarele, Istrate numai cu picioarele. De loviturile care veneau de sus, de la bâta, nu mă puteam feri, pentru că nu le vedeam și nu le vedeam pentru că trebuia să fiu atent la cele patru picioare, dinspre ele venea pericolul cel mare. Și totuși... Cizmele bine umplute ale lui Șomlea, cizmele burdușite ale Șomlea mi-au devenit, cu timpul... ei, timpul, timpul se dilatase, se zbârcise, dracu să-l ia, nu mai era el, vreau să spun că învășasem picioarele lui Șomlea, după primul șut. Pentru că plutonierul, butucănos, greoi, cu reflexe târzii, era previzibil [...]. De Istrate, însă, nu mă puteam apăra. Istrate era un adevărat „om de gol”, cu reflexe proaspete și rapide, inteligent, derutant. Degeaba vedeam pantofii negri, lustruiți, pornind, pornind spre mine: mă feream prea devreme sau prea târziu sau îmi feream un loc, dar lovitura se ducea în altă parte, fulgerător. Nu mă puteam apăra de el. Și lovea numai la articulații: coate, umeri, noadă, genunchi, glezne. Nici o lovitură ratată. De asta ziceam că, cu timpul, ajunsese să îndrăgesc cizmele dolofane ale lui Șomlea, cizme cinstite, cu inima-n palmă, fără ascunzișuri... Pe când pantofii domnului Istrate...¹³

Mărturiile, la fel de relevante, au fost lăsate și de alți supraviețuitori. Victor Pop (n. 18 mai 1929, satul Hotoan, comuna Căuș, județul Satu Mare) a fost arestat pe 6 februarie 1957 și condamnat la 25 de detenție pentru că ar fi făcut parte dintr-o organizație subversivă. După revolta din 1958 a „frontieriştilor” de la Penitenciarul Gherla, administrația declanșa teroarea în rândurile deținuților, iar condițiile de detenție s-au înăspriț (ferestre astupate cu scânduri, rația de hrană s-a redusă simțitor, pedepse înăspriț etc.). Victor Pop rememorează acele zile:

---

¹¹ Paul Goma, *Gherla*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 196.

¹² În memoriile sale, Traian Mihai Neamțu afirmă că cei doi frați torționari Șomlea de la Penitenciarul Gherla ar fi murit într-un accident de tren (Traian Mihai Neamțu, *De ce Doamne? Mărturiile unui deținut politic*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995, p. 70). Afirmarea este contrazisă de dosarele de cadre ale celor doi frați.

¹³ Paul Goma, *op. cit.*, p. 205-206.

Pe urmă, după rebeliune, ne-o pus de-lea înfundate, scândură la scândură, și n-ai mai primit aer, numai pă deasupra, da' puțin. Și-apoi ăștia o dat jos toate obloanele alea de scândură, și-apoi a-nceput a striga: „Criminalii!” și „Vrem procuror general!” Era Goiciu atunci comandant. Și-apoi, pân la urmă, o venit Goiciu cu-n batalion de gardieni și cu Istrate, că acesta era cu regimu' și paza. Și-apo' o blocat ușa... Ăștia dinăuntru or strigat: „Gherla!” Și o ieșit lume din oraș către pușcărie, s-o făcut mare scandal atunci... Pă noi pe toți ne-o pus pe burtă în paturi și-apoi chiar prin camera noastră o băgat pompierii furtunul'... Că ce-o făcut ăștia? O făcut foc din cârpe, să miroasă că îi foc și chestii în cameră... Și-apoi o-nceput pompierii să le baje apă, da' n-o reușit, că ăștia o băgat toate saltelele-n geamuri și n-o putut băga. Pă urmă, locotenentul-major Istrate o deschis vizeta și o tras cu automatul în cameră și-atunci i-o demoralizat... Și-apoi gardienii o împins ușa și paturile alea de le-or pus ei la ușă și o intrat înăuntru. Dup-aia i-o scos afară, i-o pus pe toți în lanțuri, și-n fiecare zi-i ducea la baie jos, și acolo îi bătea până îi lăsa lași. Turna apă pă ei și îi ducea... și iar îi aducea... Da' nu pe toți o sută cinzeci, numai' pe o parte din ei, p-ăștia care o făcut protestu' aista. Asta o fost...¹⁴

Traian Merca (n. 1 octombrie 1929, satul Vișagu, com. Săcuieni, jud. Cluj) a absolvit Școala militară de ofițeri de infanterie de la Sibiu în 1953. În timpul evenimentelor din Ungaria din 1956 se afla într-o unitate militară a MFA de la Topraisar. Pentru că a purtat discuții nefavorabile regimului, dar și fiindcă refuzase să ducă muncă de lămurire cu țărani din regiunea Constanța (sarcină atribuită de superiorii săi) a fost arestat, iar după șase luni de anchetă era condamnat de către Tribunalul Militar de Regiune Militară București (1957) la 10 ani închisoare corecțională. În motivarea sentinței, instanța susținea că Traian Merca ar fi aderat la o organizație paramilitară care urmărea să răstoarne regimul de democrație populară – „uneltire contra ordinii sociale prin agitație” (art. 209, pct. 2, lit. a din Codul Penal)¹⁵. În octombrie 1958, Merca era transferat de la Penitenciarul Jilava la Penitenciarul Gherla.

Într-un interviu acordat în 2005 cercetătorului Cosmin Budeancă de la Institutul de Istorie Orală din Cluj-Napoca, Traian Merca vorbește despre ofițerii Vasile Todoran și Constantin Istrate din Penitenciarul Gherla:

Păi da... Erau în fiecare cameră din ăștia care a doua zi zicea că-i scoate la anchetă și-i scotea să declare despre fiecare... și a treia zi deja erai la rând la bătaie. Așa era. Păi pe Pașcalău ăsta l-o bătut de... (Traian Pașcalău – n.n.). Era unu Tudoran și cu Istrate, adjunctu comandantului închisorii... Puneau oamenii pe scaun întins, doi țânea de mâini, doi de picioare, și alții doi dăi la fund. Puneau un

¹⁴ Cosmin Budeancă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă*, Iași, Editura Polirom, 2007, p. 291.

¹⁵ Traian Merca va fi eliberat în februarie 1963 din Colonia de Muncă Periprava/formațiunea 0830, ca urmare a intrării în vigoare a Decretului nr. 5 din 3 ianuarie 1963 privind amnistierea infracțiunilor silvice și grațierea unor pedepse (vezi poziția nr. 256 din anexa decretului). ANIC, fond Consiliul de Stat-Decrete, dosar nr. 5/1963, f. 1-2 și Dosar nr. 5/1963 (anexa 2).

cerceaf ud și dădeau... Vă spun că era fundu' la câțiva... ferfeniță. Cum bați șnițelu' așa era fundu' la oameni... Io am văzut asta... Și unu' știu că o fost informator și n-o mai vrut să fie, și l-o bătut de l-o aruncat în cameră... ca omu' mort. Și se uită pe vizetă și care cum vedea că merge să-i deie o mână de ajutor sau să-i deie ceva îl lua și pe el¹⁶.

Fostul deținut politic Ion Pantazi menționează în memoriile sale pe ofițerii Constantin Istrate și Aurel Mihalcea (șeful Unității productive de pe lângă Penitenciarul Gherla):

Într-o zi s-a deschis celula și au apărut căpitanul Mihalcea și locotenentul Istrate, însoțiți de o grămadă de gardieni cu dosare în brațe. Prin prezența lui Mihalcea, mi-am dat seama că este vorba de a scoate noi deținuți în fabrică. Cei ce-și auzeau numele trebuiau să-și ia bagajul și să iasă afară. Printre cei strigați am fost și eu și astfel am ajuns în fabrica (de tristă memorie) de lustruit mobilă. Lustruitul mobilei constituia o muncă destul de grea, mai ales prin atmosfera făcută și întreținută de către căpitanul Mihalcea, conducătorul fabricii. Bătăile erau crunte pentru cea mai mică greșeală în executarea lucrului, dar și pentru o singură ridicare a privirii de pe cuierul, scaunul sau patul pe care îl lustruiai. Căpitanul Mihalcea, una dintre cele mai mari brute pe care le-a produs sistemul comunist, supraveghea personal această muncă, ajutat fiind de un grup de milițieni formați de către el și care se întreceau în bestialități pentru a fi pe placul șefului¹⁷.

Un alt fost deținut politic, Ion Antohe, adus la Penitenciarul Gherla de la Penitenciarul Lugoj în februarie 1956, relatează în memoriile sale obiceiul cu care Goiciu îi întâmpina pe deținuți – cu pumni și picioare –, susținut fiind de ajutoarele sale: ofițerii Vasile Tudoran, Constantin Istrate și de către frații Șomlea (sergenții reangajați Gavril și Gheorghe)¹⁸.

În toamna anului 2013, Octavian Bjoza, președintele Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, a participat la comemorarea eroilor martiri de la Penitenciarele Aiud și Gherla. Cu ocazia solemnităților, Bjoza a susținut o alocuțiune în care l-a menționat și pe ofițerul Constantin Istrate de la Gherla:

M-a bătut cu ciocanul la tălpi atât de tare, de o lună n-am putut călca. Am avut și martori, colegi de-ai mei aflați aici, acum, alături de noi¹⁹.

Ce recunoaște torționarul din acuzațiile foștilor deținuți? În interviul acordat postului de televiziune Digi 24 în ziua când IICCMER a sesizat

---

¹⁶ Denisa Bodeanu, Cosmin Budeancă și Valentin Orga, *Mișcarea de rezistență anticomunistă din România II, Grupul „Cruce și Spadă”*. *Mărturii*, Institutul de Istorie Orală – Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, p. 122-123.

¹⁷ Ion Pantazi, *Am trecut prin iad*, Sibiu, Editura Constant, 1992, p. 22.

¹⁸ Ion Antohe, *Răstigniri în România după Ialta*, București, Editura Albatros, 1995, p. 363.

¹⁹ „Monitorul de Făgăraș”, din 17 septembrie 2013, on line: http://www.monitorfg.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=5995&joscclean=1&comment_id=5202; consultat la 20 februarie 2014.

Parchetul General (8 iulie 2014), Istrate declara că o parte dintre acuzațiile ce i se aduceau erau „reale”, iar altele nu ar fi fost decât niște „înscenări”. De pildă, referindu-se la declarația fostului deținut politic O. Bjoza privind folosirea de către Istrate a ciocanului pe post de instrument de tortură, reporterul canalului de televiziune amintit (Dan Codre) l-a întrebat pe acesta dacă afirmația este veridică. Candid, interlocutorul i-a răspuns că nu era vorba de niciun ciocan, ci de un levier²⁰.

Colaborarea ofițerului Istrate cu organele de contrainformații militare

Colaborarea lui Istrate cu organele de contrainformații militare datează din anul 1952, pe când îndeplinea funcția de șef al Biroului registratură și Documente Secrete din cadrul Batalionului 4 Instrucție Iași pendinte de Regimentului 3 Pază Iași. Istrate fusese recrutat de ofițerul de contrainformații al regimentului ca „informator necalificat” (neretribuit), întrucât lucra cu documente clasificate și prin natura funcției ocupate intra adesea în contact cu ofițerii din conducerea unității. Istrate își „turnase” colegii CI-stului regimentului chiar înainte ca acesta să solicite superiorilor săi acordul scris de recrutare a tânărului. Astfel, în referatul de recrutare al lui Istrate, ofițerul de contrainformații menționa:

De asemeni tov. (Istrate – n.n.) are un spirit critic și autocritic bine dezvoltate, are un spirit de orientare foarte larg și cu o ură nemărginită față de dușman astfel că în luna august (1952 – n.n.) a adus la cunoștința noastră o problemă de (indescifrabil – n.n.) a Plot. Baci I. Ion care împreună cu Cdantul Unității Maior Trifan Nicolae au furat lemne de la Gura Humorului din gară în timp ce unitatea se muta la Iași. În concluzie, este un tov. bun, pe care se poate conta din toate punctele de vedere, fapt pentru care noi îl propunem ca să fie aprobat în munca de informator necalificat al Serviciului nostru în această unitate unde noi nu avem informatori necesari. Susnumitul va fi recrutat după aprobarea dată de către Serviciul Central (este vorba de Serviciul de contrainformații al Trupelor MAI, condus la acea data de către colonelul de securitate Grigore Naum – n.n.) în birou la mine și de către subsemnatul²¹.

Aprobarea de la București nu a mai venit, astfel că Istrate nu a mai apucat să semneze angajamentul de colaborare, însă acest impediment birocratic nu l-a mărginit doar la colaborare limitată, la natura firească a relațiilor de serviciu cu

---

²⁰ Vezi site-ul postului de televiziune Digi 24: <http://www.digi24.ro/Stiri/Digi24/Actualitate/Justitie/EXCLUSIV+VIDEO+Marturia+lui+Constantin+Istrate+fost+loctiitor+al;> consultat la 13 iulie 2014.

²¹ „Referat asupra Serg. Reang. Istrate T. Constantin”. Documentul este nedatat și poartă semnătura indescrifrabilă a unui locotent de securitate. Pe toată durata regimului comunist, activitatea de contrainformații din cadrul unităților militare și militarizate ale MAI și MFA s-a aflat în sarcina organelor de Securitate. Cel mai probabil referatul a fost redactat la sfârșitul lunii septembrie 1952 (ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 176611, f. 48).

ofițerul CI al regimentului. Potrivit propriilor spuse, de fiecare dată când observa „manifestări ostile” ale cadrelor din unitate, Istrate informa de îndată organul CI²². După trimiterea lui la Școala militară de ofițeri pază MAI Câmpina, organele CI de la București s-au dispensat de serviciile lui Istrate, întrucât nemaideținând funcții semnificative în ierarhia militară, informațiile furnizate de el nu mai aveau importanță operativă.

În aprilie 1954, dosarul de rețea al sublocotenentului Istrate era trimis de la arhiva operativă a Direcției a V-a contrainformații militare din MAI (structura „moștenitoare” a Serviciului de contrainformații al Trupelor MAI), la sediul Serviciului operativ în penitenciare, lagăre și colonii din MAI – UM 0128 București (înființat în noiembrie 1953). Acolo rămânea până în februarie 1955, când șeful structurii, colonelul de securitate Vasile Tiriachiu, îl expedia Biroului operativ din Penitenciarul Gherla/formațiunea 0606, condus de locotenentul major de securitate Ioan Vomir.

Pe 9 mai 1955, după studierea materialelor aflate în dosar, șeful Biroului „D” din Penitenciarul Gherla/formațiunea 0606, locotenentul Ioan Vomir, propunea conducerii Serviciului „D” din MAI²³ recrutarea lui Istrate ca informator „necalificat”²⁴. După avizarea propunerii, Istrate furniza primele informații despre colegii săi din unitate. Astfel, pe 20 septembrie 1955, Istrate îl informa pe ofițerul Vomir că, în ziua de 18 august 1955, în timp ce-și executa rondul, fiind desemnat ofițer de serviciu pe unitate, observase câteva documente clasificate lăsate din neglijență pe o masă din Biroul de cadre al penitenciarului. Tot în birou se afla în acel moment și femeia de serviciu care făcea curățenie. De asemenea, printr-o declarație dată în aceeași zi, Istrate îl înștiința pe locotenentul Vomir că, în urma unei discuții purtate cu sergentul Petru Zăhan, a aflat următoarele despre sergentul major Martin Fülöp:

În timpul regimului burghezo-moșieresc a folosit muncă salariată, exploatând la maximum pe ucenicii pe care îi ura, și în calitate de „CALFĂ” a avut față de ucenici o comportare „bestială”. Date curente în această privință pot fi luate de la numitul POP GRIGORE din comuna „COSTA” din această regiune, care a fost ucenicul sergentului major Fülöp Martin pe timpul acela, așa cum dealtfel a declarat și sergentul Zăhan Petru²⁵.

Chiar dacă informațiile furnizate de Istrate nu aveau nicio valoare operativă, se pare că locotenentul Vomir a fost totuși mulțumit de ele, propu-

---

²² *Ibidem*, f. 8.

²³ În primăvara anului 1955, Serviciul operativ în penitenciare, lagăre și colonii din MAI a fost reorganizat, schimbându-i-se totodată și titulatura în Serviciul „D” din MAI (indicativul militar numeric a rămas același – UM 0128 București). În fruntea noii structuri de contrainformații, în locurile de deținere a fost păstrat colonelul Vasile Tiriachiu.

²⁴ Adresa „strict secretă” nr. 001179 din 9 mai 1955 semnată de către șeful Biroul „D” din formațiunea 0606 Gherla, locotenentul Ioan Vomir (ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 176611, f. 36).

²⁵ Declarație dată de sublocotenentul Istrate T. Constantin la data de 20 septembrie 1955 (*ibidem*, f. 35).

nându-l pentru recrutare. În ziua de 29 septembrie 1955, sublocotenentul Istrate își lua angajamentul în scris de a colabora cu organele de Securitate:

Prin prezenta mă angajez în mod voluntar să colaborez cu organele securității statului în vederea descoperirii elementelor dușmănoase ce uneltesc împotriva Republicii Populare Române. Informațiile pe care le voi furniza organelor securității statului le voi da în scris sub formă de note informative și le voi semna cu numele conspirativ LEFTER IOAN în loc de numele meu adevărat Istrate T. Constantin. Informațiile vor fi obiective fără părtinire sau patimă și nu voi ține seama de persoană indiferent cine va fi ea (rude, cunoscuți sau prieteni). Sunt conștient că despre sarcina ce mi-am luat-o în fața securității statului nu voi discuta cu nimeni, iar în cazul divulgării ei mă fac pasibil de pedeapsă conform Legilor RPR²⁶.

Dar care au fost detaliile recrutării și unde a semnat Istrate angajamentul? Inițial, ofițerul CI al unității a încercat să-l racoleze în incinta penitenciarului, însă superiorii lui de la București nu au fost de acord cu „legenda” propusă de el. Faptul reiese dintr-un raport semnat de Vomir în a doua jumătate a lunii septembrie 1955, în care acesta le solicita Serviciului „D” din MAI încuviințarea pentru includerea lui Istrate în rețeaua informativă a Biroului „D”:

Ținând cont de cele arătate mai sus va fi recrutat pe bază de sentimente patriotice. Recrutarea va fi efectuată în ziua de 29.09.1955 de către Lt. Vomir Ioan și se va efectua în unitate în ziua când va fi de serviciu și cadrele unității vor fi libere, pentru a asigura conspirativitatea și a nu crea suspiciuni atât comandantului cât și supraveghetorilor de pe secție voi cere din timp aprobarea comandantului să ne aprobe să anchetăm unii deținuți CR (contrarevoluționari – n.n.) după ora închiderii și să dea ordin loțiitorilor de serviciu în acest sens. Astfel în ziua recrutării va fi chemat Slt. Istrate Constantin după ora de închidere în camera de lucru a Lucrătorului Operativ de la etajul 3 (adică în biroul sublocotenentului de securitate Iosif Domokoș – n.n.) pentru a ne ajuta la identificarea unor deținuți pentru a acoperi față de șeful de secție i se va cere acestuia toate fișele cu evidența deținuților de pe etajul respectiv. Avem garanția că va consimți colaborarea cu organele noastre, deoarece în timpul studiului am stabilit că în timp cât era Sergent reangajat la Regimentul 3 pază a colaborat cu Ofițerul de la Direcția 5 (structura de contrainformații militare care funcționa în aparatul central al MAI înființată în toamna anului 1953 pe structura fostului Serviciu de contrainformații al Trupelor MAI și a Direcției de Contrainformații a Forțelor Armate din MSS – n.n.) în mod neorganizat pe de altă parte și aici la Gherla a sesizat biroului „D” o serie de nereguli ca de exemplu, cazul Sergentului Pușcaș Gheorghe supraveghetor la Pavilionul II care întreținea discuții cu deținuții, ce condamnări au, de ce și care nu era suficient de dinamic cu deținuții. După aducerea candidatului la locul recrutării se vor purta cu el următoarele discuții: va fi pus să-și expună autobiografia pe scurt pe marginea căruia îi vom pune următoarele întrebări [...]. Dacă la noi în unitate a mai observat și alte lipsuri în afară de cele sesizate. Ce

²⁶ Angajament semnat de „Ioan Lefter” la data de 29 septembrie 1955 (*ibidem*, f. 10).

păreră are el dacă Organele Securității Statului i-ar încredința o sarcină de răspundere și cum ar primi-o. Această întrebare îi vom pune-o numai în cazul că în timpul procesului recrutării vom stabili că este sincer și că adoptă o poziție sănătoasă, în caz contrariu vom canaliza discuțiile pe marginea condamnărilor suferite de rudele sale făcându-l să înțeleagă că este vorba de o verificare. Dacă va fi recrutat vom lua angajamentul scris, autobiografia, lista legăturilor de rudenie și de prieteni și îi vom da numele conspirativ de LEFTER IOAN care va fi ales de comun acord cu el, totodată îi vom face primul instructaj de felul cum trebuie să se comporte față de tovarășii săi de muncă, de familia lui, cum să redacteze nota informativă, după care vom fixa de comun acord prima întâlnire. În timpul instructajului vom accentua în mod deosebit asupra importanței conspirativității legăturilor sale cu organele Securității Statului²⁷.

Dintr-un raport semnat de același ofițer Vomir aflăm că recrutarea nu a mai avut loc în incinta penitenciarului, ci la Secția de Miliție a raionului Gherla, unde Istrate fusese chemat sub pretextul de a furniza noi informații despre sergentul major Martin Fülöp:

În urma aprobării primite din partea Șefului Serviciului „D” Lt. Col. Tiriachiu Vasile, în ziua de 29.09.1955, Lt. Vomir Ioan a trecut la recrutarea Slt. Istrate Constantin ca informator necalificat [...]. Recrutarea am efectuat-o la sediul secției Raionului de Miliție, unde a fost adus cu următoarea legendă: În ziua de 28.09.1955 Lt. Vomir Ioan, a luat legătura cu candidatul și l-a invitat pentru a doua zi la orele 17 să se prezinte la Miliție pentru a-i da unele relații în legătură cu declarația pe care a dat-o în mod voluntar și din care reiese că sergentul major Fülöp Martin a folosit brațe de muncă, în trecut și a avut o atitudine nedemnă față de ucenici. Declarație care se găsește în dosarul de studiu al susnumitului cu această ocazie i-am atras atenția să nu spună nimănui că a fost chemat de noi la Miliție. În ziua de 29.09.1955, la orele 17, Lt. Nichifor Cornel l-a așteptat pe candidat în Str. Bobâlna aproape de miliție și au venit împreună la miliție unde erau așteptați de Lt. Vomir Ioan într-un birou pe care îl obținuse de la șeful Secției de Miliție și care era amenajat pentru ca recrutarea să se desfășoare în bune condițiuni. După aducerea candidatului la locul recrutării i s-a arătat că a fost chemat pentru a lămuri unele probleme legate de activitatea lui, rugându-l să-și expună verbal autobiografia lui pe scurt. Pe marginea celor reieșite din autobiografia lui i-am pus următoarele întrebări [...]. Întrucât, în procesul recrutării, candidatul a fost sincer adoptând o poziție sănătoasă și am stabilit că ar consimți colaborarea cu organele noastre, i-am pus întrebarea „că dacă organele Securității Statului i-ar încredința o sarcină de răspundere, cum ar căuta el să se achite de ia”. A răspuns, că ar face tot ce este posibil pentru a o duce la îndeplinire în cele mai bune condițiuni, deoarece el este hotărât să lupte împotriva dușmanului de clasă. Față de cele de mai sus, i s-a făcut propunerea de a colabora în mod organizat cu organele noastre, luându-i

---

²⁷ Referat din septembrie 1955 al șefului Biroului „D” din formațiunea 0606 Gherla, semnat de locotenentul Ioan Vomir și aprobat prin apostilă de șeful Serviciului „D” din MAI, colonelul Vasile Tiriachiu, la data de 22 septembrie 1955. Pe document se mai regăsește o însemnare a colonelului Tiriachiu, în dreptul frazei care descria modul în care se va desfășura recrutarea lui Istrate: „Nu este bine” (*ibidem*, f. 2).

angajamentul în scris că va colabora cu organele operative ale MAI. Lista legăturilor de rudenie, de serviciu și prietenești i-a fost luată la prima întâlnire, întrucât timpul era înaintat și el trebuia să plece la Unitate. I s-a dat numele conspirativ de LEFTER IOAN care a fost ales de comun acord cu el, după care a fost instruit cum trebuie să se comporte în familie, la locul de muncă și în cercul de preteni, pentru ca aceștia să nu observe nici o schimbare în viața lui obișnuită, s-a accentuat asupra necesității conspirativității legăturilor sale cu organele Securității Statului, a fost instruit cum să redacteze notele informative și unde are voie să le redacteze, totodată l-am anunțat că legătura o va ține cu Lt. Vomir Ioan, de comun acord cu el am fixat prima întâlnire pe data de 07.10.1955, în timpul liber al plutonului Administrativ, iar el în ziua aceea fiind Ofițer de serviciu i-am trasat sarcini cu caracter general. În procesul recrutării, a intervenit o schimbare deoarece recrutarea nu a fost efectuată în Unitate cum era prevăzut în referatul cu propunerile de recrutare, ci la Sediul Secției de Miliție Raională, unde a fost adus cu legenda arătată mai sus. În procesul recrutării, am ajuns la concluzia că Slt. Istrate Constantin este un element sincer, cinstit și devotat regimului, lucru care rezultă de altfel și din dosarul său de studiu și posedă toate calitățile necesare pentru a-și duce la îndeplinire sarcinile care îi vor fi trasate ca informator necalificat²⁸.

Agentul „Ioan Lefter” a rămas în legătura CI-stului-șef al Penitenciarului Gherla, locotenentul Ioan Vomir, până în septembrie 1956, atunci când era scos din rețea, întrucât devenise candidat de partid (Ordinul MAI nr. 60/1954 interzicea folosirea candidaților de partid/membrilor de partid pe post de informatori ai organelor de Securitate; Istrate era confirmat membru de partid după expirarea stagiului de candidat – 1958). Până la scoaterea din agentura penitenciarului, ofițerul Istrate mai furniza note informative și despre unele cadre ale unității care, în viziunea sa, ar fi favorizat deținuții politici, în special pe legionari: dr. Ioan Sin, Alexandru Bancea și Ioan Budușan.

În 1962, Constantin Istrate a fost trecut în rezervă cu gradul militar de locotenent major. Din documentele consultate nu rezultă cauzele care au condus la scoaterea lui din sistem (nu i s-a acordat pensie, deoarece nu avea vechimea necesară în MAI). Tot în acel an, potrivit unor documente existente în dosarul său de rețea, Istrate era propulsat în funcția de președinte al Comitetului executiv al Sfatului popular al orașului Gherla. Nu cunoaștem procedura legală prin care Istrate a ajuns să ocupe această poziție. Există în principiu trei scenarii: 1. la alegerile locale din 1961 a fost ales deputat în acest organ local al puterii de stat (Sfatul popular al orașului Gherla), ulterior fiind numit în această funcție; 2. după alegerea sa ca deputat a fost desemnat în această funcție în urma unei sesiuni a Sfatului popular; 3. în urma unei decizii a președintelui Comitetului executiv al Sfatului popular regional Cluj.

²⁸ „Raport strict secret din 3 octombrie 1955 privind felul cum a decurs recrutarea Slt. Istrate Constantin ca informator necalificat”. Documentul este semnat de către șeful Biroului „D” din formațiunea 0606 Gherla, locotenentul Vomir Ioan. Documentul poartă pe prima pagină apostila dactilografiată a șefului Serviciului „D” din MAI, locotenent colonelul Tiriachiu Vasile: „18.10.1955. Se certifică recrutarea” (*ibidem*, f. 6-8).

Doi ani mai târziu (în 1964), Istrate era promovată în funcția de vicepreședinte al Comitetului executiv al Sfatului popular raional Gherla, cel mai probabil prin decizie a președintelui Comitetului executiv al Sfatului popular regional Cluj. Istrate nu putea ocupa aceste poziții decât cu recomandarea organelor locale de partid, ceea ce ne face să credem că el se bucura atât de încrederea Securității (vezi colaborarea sa), cât și de cea a nomenclaturiştilor locali ai PMR.

Carierea fostului ofițer de penitenciare în administrația locală de stat se năruia brusc în 1967, atunci când era condamnat, pentru delapidare, la 10 ani închisoare corecțională. Câtă vreme s-a aflat la Sfatul popular raional Gherla, Istrate deturnase mai multe sume de bani provenite din vânzarea unor materiale de construcții ce aparțineau Secției de drumuri și poduri raionale, organizând mese festive și chefuri cu liderii locali ai aparatului de partid și de stat. Cu ocazia cercetărilor efectuate de procuratura raională la domiciliul lui Istrate, nu au fost descoperite obiecte de valoare sau mari sume de bani, de unde putem deduce că banii delapidați erau folosiți probabil doar pentru chefurile menționate și probabil pentru unele „plocoane” destinate superiorilor săi, menite să-i netezească ascensiunea politică și profesională.

După pronunțarea sentinței, Istrate a fost deus la Penitenciarul Dej²⁹.

Pierderea calității de membru de partid (din cauza condamnării), îl face atractiv pentru ofițerii de contrainformații de pe lângă Penitenciarul Dej, care au hotărât reactivarea vechiului agent. Avându-se în vedere fosta colaborare dintre Istrate și organele de securitate, Biroul „K”³⁰ din cadrul Direcției regionale de Securitate Cluj înainta conducerii Direcției, în toamna anului 1967, un raport „strict secret” solicitând aprobarea scrisă pentru reactivarea deținutului de drept comun Constantin Istrate. Acesta urma să le furnizeze foștilor săi colegi din MAI informații despre colegii de celulă/cameră sub același criptonim – „Ioan Lefter”:

În urma aprobării primite din partea conducerii profesionale a Dir. Reg. de Securitate Cluj, am trecut la reactivizarea ca agent a deținutului Istrate Constantin. Candidatul a fost scos la camera de anchetă din cadrul Penitenciarului Dej, unde

---

²⁹ În august 1967, Direcția Generală a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă a fost demilitarizată și reorganizată (coloniile de muncă au fost desființate, iar noua titulatură a structurii MAI care coordona de la centru sistemul penitenciar a devenit Direcția Generală a Penitenciarelor). Cu această ocazie, Penitenciarul Dej a fost desființat ca unitate de sine stătătoare, fiind transformat în secție de deținere exterioară a Penitenciarului Gherla. În perioada 1 decembrie 1962 – 1 august 1967, funcția de comandant al Penitenciarului Dej a fost deținută de căpitanul Ioan Cristea, tot el fiind și primul comandant al Secției de deținere exterioară „Dej” a Penitenciarului Gherla (1 august 1967 – 1 octombrie 1969). Arhiva ANP, fond Cadre, dosar personal C-5521, nepaginat.

³⁰ Undeva la sfârșitul anilor '50 și începutul anilor '60, unitatea MAI care asigura din punct de vedere contrainformativ locurile de deținere de pe întreg cuprinsul RPR, Serviciul „D” din MAI – UM 0128 București, a fost reorganizat în Serviciul „K” din MAI – UM 0123/A contrainformații miliție și penitenciare. La nivel regiunilor, Serviciul „K” era reprezentat de Birourile „K”, iar în penitenciare și colonii de muncă de Grupele „K”. În 1967, Serviciul „K” din MAI a fost desființat.

au fost purtate discuțiile cu el. La început am discutat cu el despre locul lui de muncă, arătând că lucrează la TRCL, că la acest punct de lucru în repetate rânduri au venit soțiile deținuților Pop Petru, Nagy Ruben, Fener Ioan, căutând să ia legătura cu el. În timpul discuțiilor pe care le-am purtat cu el a mai spus că la acest punct de lucru sunt unii deținuți ca Zaharie Vasile și Kónvesi Ștefan care nu vor să lucreze, iar atunci când li se face observație umblă cu amenințări. Discutând cu el despre deținuții cu care el se află încarcerat, a relatat că în camera 33 unde se afla el sunt un număr de 3 deținuți maghiari care discută numai în limba maghiară, se ajută între ei la locul de muncă, consumă în comun alimentele când ei primesc pachete, cu toate că ei nu s-au cunoscut înainte de a fi depuși la penitenciar. Din discuțiile purtate cu el, am constatat că este sincer, i-am pus problema colaborării pe mai departe cu organele noastre, propunere pe care a acceptat-o, iar în continuare i-am făcut un instructaj privind felul cum să se comporte în rândul deținuților, i-am atras atenția să nu discute cu nimeni cele discutate cu mine. Recrutarea a durat circa una oră și-a fost efectuată de către cpt. Chiorean Vasile, și ca nume conspirativ i-a rămas „Lefter Ioan”. Față de cele raportate mai sus rog aprobați înregistrarea lui ca agent³¹.

Deținutul Istrate nu a apucat să furnizeze prea multe note informative, întrucât în decembrie 1967 era transferat la Penitenciarul Carasu, iar ofițerii de contrainformații de la Direcția regională de securitate Dobrogea le-au comunicat omologilor clujeni că deținutul în cauză „nu le este util muncii”. Ca urmare, în ianuarie 1968, dosarul personal al agentului „Ioan Lefter” era clasat la Secția „C” a Direcției regionale de securitate Cluj³².

Din condamnarea de zece ani închisoare corecțională se pare că Istrate a ispășit doar cinci, fiind eliberat în 1972. Restul de pedeapsă i-a fost probabil grațiat sau fapta sa a fost amnistiată în urma unui decret al Consiliului de Stat (nu am reușit să identific până la această dată respectivul act normativ)³³. După eliberare, Istrate s-a angajat pe un șantier din Satu-Mare subordonat Trustului de Construcții Industriale din Cluj. Acolo lucra până în februarie 1974, atunci când se transfera la Zalău pe postul de șef al Stației de betoane „Elba 2” pendinte de Întreprinderea Județeană de Construcții Montaj din Sălaj.

³¹ „Raport «strict secret» privind felul cum a decurs reactivizarea ca agent a deținutului Istrate Constantin de la Penitenciarul Dej”. Documentul este întocmit de către căpitanul Vasile Chiorean și poartă două apostile prin care raportul este aprobat. Prima este cea a șefului Biroului „K” din Direcția regională de Securitate Cluj, locotenent colonelul Gheorghe Popa, iar cea de-a doua datează din 2 octombrie 1967 și îi aparține locotenent colonelului Constantin Ioana, șeful Direcției regionale de Securitate Cluj (ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 176611, f. 6).

³² *Ibidem*, f. 26-27.

³³ Din documentele consultate de noi reiese că Istrate a executat doar jumătate din pedeapsă. Nu putem emite o opinie categorică în absența dosarului procesului în care acesta a fost implicat. Totodată, este posibil ca fapta comisă de Constantin Istrate să fi intrat și sub incidența Legii nr. 25/1967 privind amnistierea unor infracțiuni, grațierea și reducerea unor pedepse, care grația condamnății cu pedepse până la 10 ani inclusiv și reducerea cu o treime pedepsele între 8 și 12 ani inclusiv (art. 2, lt. „b” și art. 3, lit. „b”). Legea nr. 25 din 27 decembrie 1967 privind amnistierea unor infracțiuni, grațierea și reducerea unor pedepse publicată în „Buletinul Oficial al RSR”, partea I, nr. 113 din 28 decembrie 1967.

La câteva luni de la sosirea în Zalău, ofițerii de contraspionaj economic l-au luat în „vizor”, pentru a-l recruta ca informator, solicitând în acest sens și referințe unor colegi de-ai săi care erau informatorii Securității (agenții „Olteanu” și „Zamfir”). La data de 16 mai 1974, locotenentul major de securitate Mircea Vlaicu din Serviciul II contrainformații economice – IJ Slălaj al MI s-a deplasat la locul de muncă al lui Istrate, unde a purtat o primă convorbire cu acesta. După o lună de zile și alte discuții purtate, ofițerul Vlaicu le-a propus superiorilor săi să probeze recrutarea lui Istrate, evident pe bază de „sentimente patriotice”. În acest sens, locotenentul major Vlaicu întocmea un raport datat 15 iunie 1974:

În cadrul IJCM Sălaj, există stațiile de preparare a betoanelor care la ora actuală nu sunt suficient de acoperite din punct de vedere informativ. În cadrul întreprinderii de construcții aceste stații sunt considerate puncte vulnerabile, întrucât, dacă acestea sunt scoase din funcțiune, se pot produce perturbări grave a întregului proces de producție în construcții. În acest sens, având în vedere o mai bună desfășurare a muncii informative în aceste locuri, am punctat și studiat un număr de persoane cu posibilități de informare, iar în final ne-am oprit asupra numitului Istrate Constantin care, prin natura sarcinilor sale profesionale, vine foarte des în contact cu aceste aspecte și apreciem că este corespunzător scopului propus [...]. A mai rezultat că la locul de muncă este conștiințos în realizarea sarcinilor profesionale, bun organizator și executant al lucrărilor, sociabil și îi place conversația. Cu ocazia studiului (perioada de tatonare premergătoare racolării – n.n.) a relatat o serie de aspecte negative din cadrul IJCM, respectiv din domeniul transporturilor auto și a mecanizării, date pe baza cărora se pot lua măsuri operative. A furnizat date despre persoane care se fac vinovate de aceste neajunsuri în sectoarele respective, care din comoditate sau dezinteres nu iau măsurile necesare pentru remedierea neajunsurilor. Recrutarea sus-numitului se va efectua de către Lt. maj. Leaotă Florea, șeful serviciului II și Lt. maj. Vlaicu Mircea. Discuțiile cu candidatul se vor axa pe probleme deja cunoscute de noi și pe aspectele pe care candidatul însuși le-a relatat anterior și i se va arăta că astfel de aspecte ne interesează și ar fi bine dacă și în viitor ele ne-ar fi aduse la cunoștință. Se va urmări reacția candidatului în sensul că, dacă el nu ne va mai relata și alte aspecte, i se va lăsa impresia că discuția noastră a avut în vedere numai aspectele discutate. Propun: A se aproba recrutarea numitului Istrate Constantin ca informator al organelor noastre³⁴.

Având avizul superiorilor, a doua zi (16 iunie 1974), ofițerul Vlaicu l-a chemat pe Istrate la sediul Inspectoratului Județean Sălaj al MI, unde acesta a semnat angajamentul de colaborator al organelor de securitate, sub numele

---

³⁴ „Raport «strict secret» cu propuneri de recrutare în calitate de informator a numitului Istrate Constantin din cadrul IJCM Sălaj”. Documentul este semnat de către locotenentul major Mircea Vlaicu din Serviciul II contrainformații economice pendinte de Inspectoratul Județean Sălaj al MI. Pe prima sa pagină, raportul poartă apostila șefului Serviciului II (locotenentul major Florea Leaotă), care la data de 15 iunie 1976 a aprobat propunerile ofițerului Vlaicu (ACNSAS, fond Rețea, dosar 313578, f. 1 r.-v.).

conspirativ „Constantin Lefter”. Nu avem de unde să știm dacă Istrate și-a ales acest nume gândindu-se la anii de mizerie pe care i-a petrecut în perioada 1944-1947, atunci când a lucrat ca slugă/muncitor necalificat la preotul Constantin Lefter din comuna Mărgineni. Poate fi o simplă coincidență sau poate chiar o revanșă peste timp împotriva celui perceput la acea dată ca „figură autoritară”.

În timpul discuțiilor purtate cu ofițerii Vlaicu și Leaotă, Istrate a dat din nou dovadă de o volubilitate ieșită din comun, prezentându-le câteva detalii autobiografice din perioada în care ocupase funcția de loțiitor al comandantului Penitenciarului Gherla. Istrate se lăuda că la acea vreme avea o colaborare foarte bună cu ofițerul de contrainformații care deservea unitatea. Nici nu apucase să se usuce bine cerneala pe angajamentul de colaborator, că Istrate a început să furnizeze informații despre o serie de aspecte negative din cadrul IJCM Sălaj de care s-ar fi făcut vinovați șeful coloanei auto, Geza Olan, și mecanicul șef al întreprinderii, Artemiu Boșneag. Pe aceștia i-a mai acuzat că frecventează împreună localurile din oraș și împrumută bani de la subalterni. La final, cei doi ofițeri de securitate i-au fixat o nouă întâlnire pentru ziua de 22 iunie 1974, recomandându-i ca pe viitor toate informațiile să fie așternute pe hârtie, iar apoi să fie predate „într-un cadru organizat și secret”.

În anii care au urmat, „Constantin Lefter” i-a furnizat ofițerului Vlaicu sute de note informative referitoare la Stația de betoane „Elba 2” și alte betoniere din cartierul Simion Bărnuțiu (Zalău), precum și la colegii săi de muncă. Întâlnirile aveau loc regulat (o dată sau de două ori pe lună) la domiciliul lui Istrate, care locuia singur, fiind divorțat.

Pe 24 iunie 1975, ofițerul Vlaicu întocmea un raport care sintetiza activitatea informatorului său la un an de la recrutare. Din document aflăm că, până la acea dată, Istrate furnizase 37 de note informative fără a fi remunerat. Pentru a-l stimula, Vlaicu le propunea superiorilor săi să aprobe, într-un viitor apropiat, stipendierea agentului:

Ca urmare a materialelor furnizate de informator au fost înaintate rapoarte la Direcția a II-a București, au fost informate organele de partid și organele de miliție în cazurile de competența lor, sau organele de protecție a muncii atunci când a fost cazul. În cazurile când s-a considerat necesar, unele aspecte au fost aduse la cunoștința conducerii întreprinderii în vederea luării unor măsuri adecvate pentru înlăturarea deficiențelor. Informațiile au fost verificate fie prin alte persoane din rețeaua informativă, prin verificarea unor documentații din cadrul unor compartimente din cadrul întreprinderii, fie personal de către ofițer prin deplasări la fața locului. Concluzia care se desprinde în urma analizei activității în perioada unui an de zile, este aceea că informatorul dă dovadă de sinceritate în colaborare cu organele noastre, este serios în relatările pe care le face, este atașat față de ofițerul cu care lucrează, neexistând între ei aspecte neprincipiale. De asemenea se poate concluziona că este atașat și de organul nostru, cu atât mai mult cu cât și informatorul a fost într-o perioadă ofițer de securitate [...]. În perioada colaborării cu organele noastre, până în prezent,

informatorul nu a fost stimulat în bani sau prin acordarea unor cadouri. Sunt de părere că la proxima ocazie acest informator să fie stimulat în bani, ținând seama de aportul pe care l-a adus în munca de colaborare cu organele noastre³⁵.

Doi ani mai târziu, Vlaicu a întocmit un raport asemănător, arătându-se entuziasmat de faptul că foarte multe materiale i-au fost furnizate de Istrate din proprie inițiativă și că numărul notelor informative cu valoare operativă crescuse simțitor³⁶.

În 1979, Istrate s-a transferat la Șantierul nr. 3 din cadrul Grupului de șantiere pentru construcții industriale din Zalău pendinte de Trustul de Construcții Industriale din Cluj. Schimbarea locului de muncă nu a afectat cu nimic relația cu ofițerul Mircea Vlaicu, căruia îi furniza zelos informații despre noii săi colegi. Conform unui raport semnat de ofițerul Vlaicu la data de 18 iulie 1981, Istrate fusese recompensat pentru serviciile sale doar de cinci ori³⁷. Din dosar nu reiese cuantumul sumelor de bani primite de agent, însă cel mai probabil acestea nu au totalizat mai mult de 10.000 de lei.

În primăvara anului 1982, Istrate a solicitat transferul la Întreprinderea Agricolă de Stat din comuna Peciu Nou (județul Timiș), localitate unde își stabilea domiciliul și unde se află și în prezent. Nu cunoaștem motivele pentru care Istrate a ales să părăsească cenușii urban al anilor '80³⁸, însă un lucru este cert: la scurtă vreme de la instalarea în comună, Securitatea Județului Sălaj trimitea structurii similare a județului Timiș o adresă prin care se aducea la cunoștință conducerii Securității timișene instalarea pe raza județului a informatorului Istrate Constantin. Documentul este o mostră absolută de cinism de care dădeau dovadă șefii Securității față de proprii lor informatori, tratați ca niște obiecte³⁹:

Rugăm dispuneți identificarea numelui Istrate Constantin, fiul lui Toader și Ecaterina, născut la 22 iulie 1926 în Mălini, jud. Suceava, fost încadrat la TC Ind. Cluj – Grup șantiere Zalău, în prezent plecat prin transfer la IAS Peciu Nou, jud. Timiș. Cel în cauză este informatorul organelor noastre cu numele conspirativ

---

³⁵ „Notă de analiză «strict secretă» a informatorului «Lefter Constantin». Documentul este datat 25 iunie 1975, fiind semnat de către locotenentul major Mircea Vlaicu (*ibidem*, f. 10-11).

³⁶ „Notă «strict secretă» de analiză a informatorului «Lefter Constantin». Documentul este datat 3 februarie 1977, fiind semnat de către căpitanul Mircea Vlaicu (*ibidem*, f. 12-13).

³⁷ „Notă «strict secretă» de analiză a informatorului «Lefter Constantin»”. Documentul este datat 18 iulie 1981, fiind semnat de către căpitanul Mircea Vlaicu din Serviciul II al Inspectoratului de Securitate Județean Sălaj (*ibidem*, f. 17 r.-v.).

³⁸ Este posibil ca Istrate să se fi mutat în această comună în urma căsătoriei. Potrivit documentelor existente în dosarele sale de rețea, la nivelul anului 1984, Istrate era căsătorit cu Angela Istrate (cu circa 20 de ani mai tânără decât el), având cinci copii minori. Cel mai probabil, soția era originară din Peciu Nou, iar copiii proveneau dintr-un mariaj anterior. În anul 1984, familiei Istrate avea să i se atribuie o locuință de stat prin intermediul Consiliului popular comunal Peciu Nou.

³⁹ O descriere metaforică a relației dintre un informator și ofițerul său de legătură se regăsește în romanul scriitorului Constantin Turturică, *Scula Securității*, vol. II, Iași, Editura Tehnopress, 2008.

LEFTER CONSTANTIN. În cazul în care vă este util, rugăm să ne comunicați pentru a vă trimite dosarul său personal⁴⁰.

După câteva zile de la primirea adresei, conducerea Securității Județului Timiș și-a dat acordul pentru folosirea agentului „Lefter Constantin” în rețeaua informativă locală, solicitându-le omologilor de la Zalău dosarul personal al lui Istrate. Apare întrebarea: de ce avea nevoie Securitatea Județului Timiș de un agent care lucra la sectorul zootehnic al IAS Peciu Nou (Istrate muncea ca mulgător de vaci)? Comuna Peciu Nou se afla în apropierea graniței cu Iugoslavia, localitate aleasă de foarte mulți „frontieriști” pentru a pleca din țară, astfel că Securitatea avea nevoie de surse care să furnizeze informații operative referitoare la potențiali transfugi.

Dacă la Sălaj Istrate a fost folosit ca agent de către ofițerii de contrainformații economice, la Securitatea județeană Timiș el era preluat de către Serviciul I informații interne. Istrate a furnizat informații despre persoane care ar fi urmat să traverseze fraudulos frontiera chiar de la prima întâlnire pe care a avut-o cu ofițerii de Securitate de la Timișoara (mai 1982). Raportul întocmit de ofițerii însărcinați cu preluarea și dirijarea lui Istrate în rețeaua informativă locală era elocvent în acest sens:

Acesta fiind contactat de organul nostru, a rezultat că este util, având experiență în munca de culegere de informații, ocazie cu care ne-a și furnizat o notă de interes operativ. A rezultat că în prezent acesta lucrează în cadrul sectorului zootehnic din cadrul IAS Peciu Nou, unde practic organele noastre nu are surse și unde se impunea existența surselor deoarece sunt unele informații neverificate, că în acest sector sunt probleme care interesează organele noastre. Aceasta atât din punct de vedere al sectorului respectiv, cât mai ales al personalului cu care este încadrat și care în majoritate, fiind venit din alte județe, din rândul lor au fost identificate persoane cu intenții de trecere frauduloasă a frontierei, lucru de care informatorul ne-a semnalat încă de la prima contactare. Fiind o sursă cu experiență și perspectivă pentru munca informativă, stabilindu-se cu dom. în Peciu Nou, unde va rămâne definitiv, propun a se aproba reînregistrarea dosarului, folosirea sa pe linie de securitate în problema „evaziune” și cu care să ție legătura în viitor șeful de post⁴¹.

După efectuarea instructajului și trasarea sarcinilor, Istrate a fost încredințat șefului postului comunal de Miliție, plutonierul major Constantin

---

⁴⁰ Adresa „strict secretă” nr. 2/VM/004248 din 12 mai 1982 semnată de către șeful Securității Județului Sălaj, colonelul Valeriu Butiri, și de către un maior din cadrul Serviciului II (ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 313578, f. 19).

⁴¹ „Raport «strict secret» din 7 iunie 1982 cu propuneri de reînregistrare a dosarului personal al inf. «Lefter Constantin» din com. Peciu Nou, pe linia problemei «evaziune» și menținerea în legătura șefului de post”. Documentul este întocmit de locotenent colonelul Titu Muia din Serviciul I B al Securității Județene Timiș. Pe raport se mai regăsesc semnăturile șefului Securității județene, colonelul Aurelian Mortoiu, și a șefului Serviciului amintit, locotenent colonelul Constantin Cântărețu, care aprobă propunerile ofițerului Muia (*ibidem*, f. 21).

Imbrescu⁴². În perioada 1982 – decembrie 1989, Istrate a furnizat Securității timișene peste 70 de note informative referitoare la colegii săi de serviciu de la Ferma 4 a IAS Peciu Nou, precum și despre mai multe persoane aflate în baza de lucru sau sub supravegherea Securității prin dosare de urmărire informativă sau mape de lucru: Anton Mranovăț, Ecaterina Gärtner (aflată în atenția Securității pentru că își dorea să intre în legătură cu jurnaliștii de la postul de radio „Europa Liberă”), frații Grigore și Ion Jugănar (urmăriți de Securitate pentru „intenții de evaziune” peste frontieră), Johann Hodwin (cetățean vest-german despre care existau indicii că ar fi activat în emigrația politică românească din RFG și care a revenit în țară, în 1986, pentru a-și ajuta rudele din Peciu Nou să plece legal în Occident), Ștefan Dipold și Toma Durdea. În 1987, Istrate ieșea la pensie și tot atunci reușea să intre în posesia unui permis de „mic trafic de frontieră” pe care l-a folosit în câteva rânduri pentru a trece granița în Iugoslavia.

Într-un raport din 16 martie 1988, locotenentul major Tănase Bratosin din Securitatea Județeană Timiș (cel care se ocupa de rețeaua informativă din comuna Peciu Nou) se arăta nemulțumit de faptul că Istrate nu furnizase material informativ referitor la „preocupările altor persoane ce se deplasează frecvent în cadrul micului trafic”. În același document, ofițerul Tănase le raporta superiorilor săi că i-a atras atenția subofițerului de miliție Constantin Imbrescu ca la următoarea întâlnire pe care o va avea cu Istrate să-i solicite note informative despre aspectul sus-menționat⁴³.

Unde și cum l-a prins Revoluția din decembrie '89 pe Constantin Istrate nu avem date, însă dintr-un ultim raport semnat de către același ofițer Bratosin, aflăm că fostul torționar de la Gherla a rămas fidel până la capăt regimului care l-a scos din „întuneric”, l-a îmbrăcat, i-a dat casă, soldă de grad și retribuție de funcție:

Nu este semnalat cu preocupări de a refuza reîntoarcerea în țară, faptul că se preocupă pentru a fi la curent cu politica internă și externă a partidului nostru, luând poziție față de persoanele ce caută să denatureze orientările de viitor ale politicii partidului nostru. Nu este semnalat să adopte o poziție dușmănoasă la adresa conducerii de partid și de stat din țara noastră⁴⁴.

---

⁴² Potrivit art. 3, lit. „F” din Legea nr. 21/1969 privind organizarea și funcționarea miliției, în mediul rural „sarcinile privind securitatea statului” erau îndeplinite de organele de miliție. Legea nr. 21 din 18 noiembrie 1969 privind organizarea și funcționarea miliției publicată în „Buletinul Oficial al RSR”, partea I, nr. 132 din 18 noiembrie 1969.

⁴³ „Notă-raport «strict secretă» nr. 0028037 din 16 martie 1988 privind analiza activității informative desfășurate de informatorul «Lefter Constantin» din com. Peciu Nou, în legătura personală a plut. adj. de miliție Imbrescu C-tin”. Documentul este întocmit de către locotenentul major Tănase Bratosin și poartă rezoluția aprobatoare a șefului său direct, colonelul Cântărețu Constantin, șef al Serviciului I B din Securitatea Județeană Timiș (ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 313578, f. 38-39).

⁴⁴ „Notă-raport «strict secretă» nr. 0028037 din 23 februarie 1989 privind analiza activității informative desfășurate de persoana de sprijin «Lefter C-tin» din com. Peciu Nou, în legătura

Grade succesive: fruntaș (15 ianuarie 1949); caporal (23 august 1949); sergent (30 decembrie 1949); sergent major (7 noiembrie 1950); sublocotenent (7 noiembrie 1953); locotenent (?); locotenent major (?). Din nefericire, în absența dosarului de cadre nu putem preciza cu exactitate totalitatea distincțiilor conferite, cuantumul recompenselor primite pentru rezultate bune obținute în activitatea profesională sau zilele în care au fost emise ordinele de avansare în gradul de locotenent, respectiv locotenent major.

Decorații: Medalia „Meritul Militar”, clasa a II-a (1955). Prin Decretul nr. 242 din 26 mai 1958, locotenentului Istrate T. Constantin i s-a conferit Medalia „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea orânduirii de Stat”, pentru „rezultate deosebite obținute în muncă; pentru curajul, devotamentul, priceperea și spiritul de sacrificiu dovedit în îndeplinirea sarcinilor de serviciu; pentru contribuția adusă la întărirea Forțelor Armate ale Republicii Populare Române”⁴⁵.

Concluzii

Constantin Istrate a fost un ofițer zelos, care și-a însușit pe deplin formula jurământului militar al cadrelor militare din MAI valabilă în anii '50-'60 și în special cea mai terifiantă parte a textului, respectiv cea care îi viza pe oponenții regimului: „Jur să urăsc din adâncul ființei mele pe toți dușmanii Patriei mele și ai poporului muncitor”⁴⁶.

Ura lui s-a concretizat prin schinguierea deținuților politici, prin aplicarea unui regim dur de deținere, dar și prin numeroasele note informative oferite benevol organelor de Securitate, vizându-i pe colegii de serviciu și detenție sau pe suspecții de trecere clandestină a frontierei de stat.

Așa cum am precizat și în cursul acestui studiu, o parte dintre atrocitățile pe care le-a comis au fost mărturisite chiar de el însuși în interviul pe care l-a acordat televiziunii Digi 24 în vara anului 2014.

Instanțele competente urmează să stabilească în viitorul apropiat dacă probele istorice extrase din arhive și memorialistică vor transforma adevărul istoric în adevăr juridic. Nu este vorba doar de „Speța Istrate”, ci și de restul cazurilor de ofițeri torționari (Alexandru Vișinescu, Ion Ficior și Florian Cormoș), pe numele cărora Ministerul Public a demarat investigații, la solicitarea ICCMER.

---

personală a plut. adj. de miliție Imbrescu C-tin”. Documentul este întocmit de către locotenentul major Tănase Bratosin din Serviciul I B pendinte Securitatea Județeană Timiș (*ibidem*, f. 41 r.-v.).

⁴⁵ Decretul nr. 242 din 26 mai 1958 pentru conferirea de ordine și medalii unor militari și angajați civili din Ministerul Afacerilor Interne (ANIC, fond Consiliul de Stat-Decrete, dosar nr. 243/1958, f. 3).

⁴⁶ Vezi întregul text al Jurământului militar al cadrelor militare din MAI (anii '50-'60) în Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbăș, *op. cit.*, vol. I, p. 512.

Constantin Istrate – an Atypical Biography
(Abstract)

Keywords: Constantin Istrate, Securitate, Militia, Romanian penitentiary system, political prisoners, Transitional Justice.

During the communist regime, tens of thousands of officers and NCOs belonging to Securitate, Militia, and Penitenciaris, have served the repressive apparatus. Among them an impressive number of militaries who have gone beyond their duties by personally participating to or giving orders for (VOs or written ones) murder, torture and mutilation of thousands of inmates, be they political prisoners or just common law criminals. Their deeds remained unpunished for the most part, although they were breaking the Communist Constitution and the legislation in force. The current study, which was initially released in the cyberspace (February 22, 2014), presents the case of an officer of the Ministry of the Internal Affairs germane to the classic typology of cadres that the Communist regime used to recruit in order to run and administer the Romanian penitentiary system.

ANEXE

Fig. 1. Constantin Istrate în locuința sa din comuna Peciu Nou, județul Timiș, 8 iulie 2014 (captură foto Digi 24)

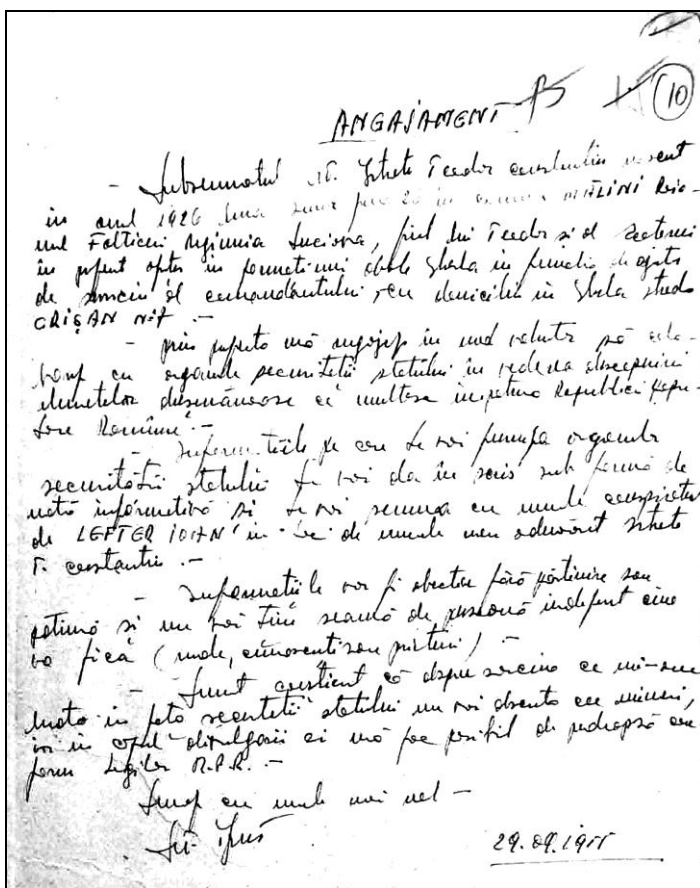

Fig. 2. Angajament de colaborare cu organele de contrainformații militare. Prin semnarea documentului, sublocotenentul Constantin Istrate se angaja să ofere informații „în mod voluntar” sub pseudonimul „Ioan Lefter”, 29 septembrie 1955 (ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 176611, f. 10, dosar personal al agentului „Lefter Ioan”)